
KNJIŽNICA ZA DRUŽINE

LIBRARY FOR FAMILIES

Simona Resman

Mestna knjižnica Ljubljana
e-pošta: simona.resman@mklj.si

UDK 027.022:347.61

IZVLEČEK

Koncept knjižnice za družino spodbuja vsakega posameznega družinskega člana in celotno družino k uporabi knjižnice in s tem knjižnico k ustvarjanju dinamičnega, osebnega in dolgoročnega odnosa z uporabniki. V vedno bolj skomercializiranem svetu morajo biti knjižnice sposobne ponuditi družinam varen, prijeten in udoben prostor za razvijanje lastne domišljije in ustvarjalnosti. Za oblikovanje uspešnih storitev mora knjižnice, še posebej splošne knjižnice, zanimati, kakšno je danes družinsko življenje, kakšni so odnosi znotraj družin in kako komunicirajo družine z okoljem. Zasnova storitev knjižnice za družino sloni na opogumljanju celih družin k obiskovanju knjižnice, vzpodbujanju branja, vključevanju v procese vseživljenjskega učenja, aktivnemu preživljanju prostega časa, obiskovanju prireditev.

Korak naprej od tradicionalne ponudbe pomeni vpeljava igranja v knjižnico kot samostojne aktivnosti z lastnimi cilji in metodami, namenjene celi družini. Ponudba za družinsko igranje mora biti zabavna in razburljiva za odrasle in otroke. Igranje je v knjižnici priložnost za srečevanje družin, igranje zблиžuje ljudi in ustvarja prave razmere za sodelovanje.

Pomemben element v življenju družin so obredi. Lahko del družinskega obredja postane tudi skupni družinski obisk knjižnice?

Ključne besede: splošne knjižnice, knjižnične storitve, družinske knjižnice, družina, družinska pismenost

UDC 027.022:347.61

ABSTRACT

The concept of the library for family encourages each family member and the whole family to use library, and consequently the library itself to create a dynamic, personal and long-term relation with its users. In the world that is becoming increasingly commercialized, libraries should offer families a safe, pleasant and comfortable place for developing one's own fantasy and creativity. To create successful services, a library and especially public libraries, should be aware of today's family life: what are the relations inside a family, and how they communicate with the environment. The concept of library services for family is based on encouragement of families to visit libraries, to

motivate reading, to integrate them in processes of lifelong learning, on active spending of free time and attending events.

A step ahead from the traditional option means to introduce acting as an autonomous activity with its own objectives and methods designed for the whole family. Opportunity for a family playing should be amusing and exciting for all, adults and children. Playing in a library presents an opportunity for families to meet there – playing brings people closer and creates perfect conditions for co-operation.

Rituals are an important element in a family life. Could a joint visit of a library be part of a family habit?

Key words: public libraries, library services, family libraries, families, family literacy

1 UVOD

Lahko bi rekli, da je zakonitost človeške družbe, da se življenje začne v eni od oblik družinske skupnosti in se tam tudi konča. Bi bilo preveč domišljavo sklepati, da ta družinski cikel pokriva vseživljenjskost knjižničnih storitev za celo družino in za vsakega družinskega člana posebej?

Kaj danes splošne knjižnice ponujajo družinam:

- Mreža knjižnic v Sloveniji omogoča res široko dostopnost do storitev.
- Skoraj vse splošne knjižnice imajo mladinske oddelke, vedno številčnejše tudi ločene oddelke za otroke in mladostnike.
- Nudijo kakovosten in primeren izbor gradiva,
- tematske sezname knjig za otroke in mladostnike kot pomoč pri izbiri,
- široko paleto bibliopedagoških oblik dela z mladimi.
- Vse storitve za otroke in mladostnike do 18. leta so brezplačne.

Vendar družine pričakujejo več: v vedno bolj skomercializiranem svetu morajo biti knjižnice sposobne ponuditi družinam varen, prijeten in udoben prostor za razvijanje lastne domišljije in ustvarjalnosti. Obisk družin v knjižnici naj bo prijazen in doživljajsko poln dogodek. Cilj splošne knjižnice je, da za celo družino postane del vsakdanjika.

Raziskave so pokazale, da imajo storitve, ki vključujejo različne generacije družinskih članov, večje učinke. Za knjižnico je vzpostavljanje dialoga z družino prek novih oblik storitev zelo pomembno, saj s storitvami, ki aktiv-

no vključujejo vso družino, knjižnica posega tudi na področje medsebojnih odnosov med družinskimi člani.

V strokovni literaturi ni veliko prispevkov, ki bi celovito obravnavali družino v knjižnici. Z družinskim obiskom knjižnice se je največ ukvarjala kolegica Ida Mlakar iz Pionirske – centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo v Mestni knjižnica Ljubljana.

2 O DRUŽINAH

Družino definiramo kot skupino oseb, ki živi v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in vsaj ena odrasla oseba. V tradicionalni družbi je bila družina multifunkcionalna skupnost, zato je zadovoljevala večino potreb svojih članov, a je do danes izgubila veliko svojih funkcij, ki so prešle na posamezne institucije, kot so vrtci, šole, podjetja, domovi za ostarele, zdravstvene ustanove. Lahko njim ob bok postavimo tudi splošne knjižnice?

2.1 DRUŽINE DANES

Ko razmišljamo o družini v knjižnici, je pravzaprav potrebno za začetek razplesti vozle različnih dejavnikov, ki danes opredeljujejo družino:

- Osnovni razvojni trendi spreminjanja družin kažejo, da je zaradi mnogovrstnosti družinskih oblik in stilov bolj smiselno govoriti o družinah.
- Ljudje si vedno bolj sami izbirajo oblike in načine družinskega življenja. Družine lahko opredelimo kot jedrne družine (biološke, socialne, enostarševske in adoptivne), razširjene družine (tri ali večgeneracijske, sorodniške) in reorganizirane družine (sestavljene družine).
- Formalizirana zakonska zveza izgublja svoj socialni pomen, število razvez narašča povsod, kjer je razveza zakonske skupnosti omogočena.
- Zvišujeta se število enostarševskih družin in sestavljenih družin (to so družine, kjer vsaj eden od partnerjev ponovno vzpostavlja družinsko skupnost).
- Podaljšuje se na eni strani obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino, na drugi strani pa tudi sklepna faza družinskega življenja, obdobje zoževanja družine – obdobje, ko partnerja živita sama.

V razvoju osebnosti posameznika se vplivi družine prepletajo z vplivi širšega okolja. Družine so sestavni del širšega socialnega, kulturnega in ekonomskega prostora, družinsko življenje opredeljujejo vrednote, ki so za neko kulturo značilne.

Družine so posrednik med posameznikom in okoljem, spodbude zunanjega okolja prinašajo v družino vsi družinski člani. Pravila, norme in vrednote, ki veljajo v neki družbi, družine izbirajo, usmerjajo, krepijo in zavirajo v skladu s potrebami družinskih članov in svojim lastnim, notranjim družinskim vrednostnim sistemom. Notranji odnosi v družini vsakemu posamezniku omogočajo tudi samo njegova intimna podoživljanja.

So sodobne družine v krizi? Nasprotno:

- Izkazalo se je, da so sodobne družine vendarle zelo fleksibilna institucije, ki so se prilagodile težnjam po individualizaciji in subjektivizaciji življenja.
- Družine delujejo kot skupnost, ki blaži strese in konflikte, neke vrste zatočišče pred problemi zunanjega sveta, kar velja še posebej za otroke in mladostnike.
- Povečuje se pomen družine v življenju starega človeka – proces, ki so ga mnoge sodobne družbe zanemarile in ga sedaj ponovno oživljajo.

2.2 LASTNOSTI DRUŽIN, KI SO POMEMBNE ZA RAZVOJ IN OBLIKOVANJE STORITEV ZA DRUŽINO V KNJIŽNICI

Knjižnice, še posebej splošne knjižnice, mora zanimati, kakšno je danes družinsko življenje, kakšni so odnosi znotraj družin in kako komunicirajo družine z okoljem.

Poleg pluralnosti oblik družine so vidne tudi strukturne spremembe družinskega življenja: materinstvo, očetovstvo, otroštvo, družinsko delo. Materinstvo je še vedno ključni dejavnik konstituiranja družine, očetovstvo je v zadnjem desetletju najaktualnejša tema v družboslovni literaturi o družini – nov ideal očeta, ki je vključen v družinsko življenje, torej očeta, ki otroku bere in ga tudi vodi v knjižnico in tako postane uporabnik splošne knjižnice – je družinski obisk knjižnice tudi pot za večje vključevanje moških uporabnikov?

V študijah o kvaliteti življenja v Sloveniji je opredeljena kvaliteta življenja članic in članov družine z materialnimi in nematerialnimi viri, do katerih imajo dostop, s stopnjo obvladovanja teh virov in odločanjem o njihovi razporeditvi. V knjižnici lahko vidimo tako materialni kot nematerialni vir, do katerega imajo družine dostop ali pa tudi ne. Knjižnica si s svojimi storitvami za družino prizadeva zagotoviti dostop čim večjemu številu družin.

Če je družinam zunanji svet zanimiv, vznemirljiv in privlačen, če ga doživljajo kot naklonjenega in sprejemajočega, se to pozna tudi na značilnem socialnem vedenju družinskih članov. Družinski člani imajo zunaj družinskih meja različna področja udejstvovanja. Tam srečujejo nove ljudi, večajo svoje znanje in širijo svoja obzorja. Te lastnosti lahko s pridom izkoristi knjižnica pri oblikovanju novih storitev.

Družine manjšin in priseljene družine živijo v razmerah, v katerih pravila določa druga kultura, in se zato pogosto zapirajo pred okoljem, v katerem živijo. Posamezni člani takih družin so zaradi tega lahko vsaj delno prikrajšani za mnoge ustvarjalne in socialne izkušnje in prav knjižnica kot odprt javni prostor lahko pripreva k premagovanju izključenosti teh družin.

Pomemben element v življenju družin so obredi. Ne glede na to, kako sproščeno, prilagodljivo in spontano družina živi, pa sestavljajo njeno življenje mnoga redna dogajanja, ki imajo dokaj predvidljiv potek in svoj določen smisel – obredi. Posamezniki radi sodelujejo v družinskih obredih, če so ti zanimivi in privlačni in jim omogočajo druženje in sprostitev. Lahko del družinskega obredja postane tudi skupni družinski obisk knjižnice?

3 DRUŽINSKI OBISK KNJIŽNICE

Zasnova storitev knjižnice za družino sloni na opogumljanju celih družin k obiskovanju knjižnice, vzpodbujanju branja, vključevanju v procese vseživljenjskega učenja, aktivnemu preživljanju prostega časa, obiskovanju prireditiv. Knjižnica je nezamenljiv prostor, kjer spremljamo družinske člane na poti od rojstva do vrtca, iz vrtca na univerzo, iz otroštva v odraslost, iz zaposlitve v upokojitev, iz brezposelnosti v zaposlitev, iz pasivnosti v aktivno udeležbo¹.

¹ Knjižnica z vso svojo ponudbo spremlja in podpira postaje v življenju vsakega posameznika in cele družine: rojstvo, vrtec, prvi šolski dan, izbira šole, izbira poklica, vseživljenjsko učenje, partnerstvo, poroka, ustvarjanje doma, starševstvo, interesi, potovanja, spremembe, bolezen, staranje, smrt.

Koncept knjižnice za družino spodbuja vsakega posameznega družinskega člana in celotno družino k uporabi knjižnice in s tem knjižnico k ustvarjanju dinamičnega, osebnega in dolgoročnega odnosa z uporabniki.

Mnoge družine same ne znajo ali ne zmorejo najti poti v splošno knjižnico, ker potrebujejo za ta korak nekaj več spodbude in pomoči kot druge. To je posledica pomanjkanja informiranosti o raznoliki in življenjsko uporabni ponudbi splošne knjižnice, tudi o tem, da so knjižnične storitve po večini brezplačne. Žal do marsikatero družine ne pridejo podatki o možnostih, ki jih knjižnica ponuja s številnimi koristnimi informacijami tudi pri reševanju vsakdanjih težav in za zadovoljevanje različnih življenjskih potreb, kot so:

- pridobivanje novih znanj,
- brezposelnost in iskanje zaposlitve,
- učne težave,
- potreba po socialnih stikih,
- potreba po kvalitetnejšem preživljanju prostega časa.

Knjižnica lahko učinkovito pomaga družinam s koristnimi informacijami, posredovanjem različnih znanj in veščin, učno pomočjo, samostojnim učenjem, ne nazadnje pa tudi s paleto različnih prireditev za otroke in starše, kjer lahko navezujejo socialne stike in odkrivajo različne možnosti zase in za svoje otroke.

Manj izobraženi starši, starši iz drugih kulturnih okolij (socialno šibki, revni, migranti) bodo imeli večje težave, kako narediti prvi korak v knjižnico, saj jim knjižnica morda vzbuja strah, nezaupanje in nelagodje.

Splošna knjižnica mora prepričati družine k obisku s sodelovanjem z vzgojiteljicami v vrtcih, prek klasičnih oblik kot je vrtec na obisku, in s šolskimi knjižničarji. Seveda lahko otroški knjižničarji obiščejo starševski sestanek v vrtcu ali pa prek tiskanih info gradiv in objav na spletni strani in v lokalnih medijih posredujejo za obisk družine pomembne informacije:

- Kje in kako najdejo knjižnico, najkrajšo pot do nje, prevozna sredstva, možnost parkiranja.
- Kdaj je knjižnica odprta.
- Kako postati član knjižnice.
- Kakšne so pravice in dolžnosti članov knjižnice.

- Kje je v knjižnici oddelek za otroke.
- Kakšno gradivo si lahko izposodijo na dom ali uporabljajo v knjižnici.
- Kakšne storitve ponuja knjižnica otrokom in staršem.
- Kdo jim v knjižnici posreduje informacije, svetuje in pomaga.

Prav prikladno bi bilo, če bi knjižnica vsaj dvakrat na leto pripravila v medijih dobro oglaševan informativni dan za družine z bogatim spremljevalnim programom.

3.1 KNJIŽNICA – PROSTOR ZA DRUŽINE

Ko družine iščejo prostor zase v lokalni skupnosti, jih zanima:

- Ali je prostor prepoznaven in dostopen?
- Ali je prostor varen in udoben?
- Ali ga lahko uporabljajo prebivalci vseh starosti in družbenih skupin?
- Ali omogoča široko paleto aktivnosti, ki so brezplačne?
- Ali so tam zaposleni, ki lahko pomagajo družini?

Splošna knjižnica ima odgovore na postavljena vprašanja, saj je:

- Zadnji nekomercialni javni prostor.
- Tretji prostor, ki je ločen od doma in dela / šole, je zastoj ali vsaj poceni.
- Prostor, ki je umeščen v okolje, kjer se družine zadržujejo: vrtci, šole, nakupovalna središča, športni centri, druge ustanove, namenjene kulturi, preživljanju prostega časa in zabavi.
- Prostor, ki se prilagaja potrebam uporabnikov (poudarek na udobju, zunanem izgledu in notranji opremljenosti knjižnic).
- Prostor, ki zadovoljuje potrebe vseh oblik in načinov družinskega življenja.
- Prostor, kjer je posebna pozornost namenjena družinskim članom s posebnimi potrebami.
- Prostor za pridobivanje znanja in izkušenj in kulturna arena.

- Prostor za užitek in prosti čas, kjer si lahko družina okrepča telo (kavarna) in duha.
- Prostor, ki si ga lahko lasti vsak pripadnik lokalne skupnosti.

Fizični prostor knjižnice se vzpostavlja kot generator oživljanja celotne soseske in družine lahko prevzamejo vlogo mostu med notranjim in zunanjim okoljem knjižnice.

Knjižnica družini poleg fizičnega ponuja tudi virtualni prostor, ki omogoča povezovanja doma in knjižnice. E-storitve knjižnice so dostopne družinam 24 ur vse dni v tednu prek različnih platform: osebni računalniki, bralniki, mobilni telefoni itd.

Spletna stran knjižnice je virtualno okolje, ki lahko družinam ponudi številne informacije o delovanju knjižnice, jih vabi k obisku prireditvev in k udeležbi na delavnicah in jim prek različnih e-storitev omogoča tudi aktivno udeležbo.²

3.2 SPODBUJANJE DRUŽINSKE PISMENOSTI V KNJIŽNICI

Družinska pismenost zajema vse dejavnosti, ki potekajo medgeneracijsko med otroki in odraslimi znotraj družin in so povezane s pismenostjo. V skoraj vseh družinah se vsak dan srečujejo z dejavnostmi, ki so povezane s pismenostjo.³

Družinski pismenosti dajejo pečat tudi kulturne značilnosti družin. Različna kulturna okolja dajejo različen poudarek posameznim dejavnostim, povezanim s pismenostjo.

Družinska pismenost temelji na načelih spoštovanja zasebnosti in intimnosti, demokratičnosti in pluralizma, na omogočanju izbire in drugačnosti, enakih možnosti in upoštevanju različnosti med otroki ter multikulturalizma.

² Knjižnica vzpostavlja neposreden stik z uporabniki spletne strani prek podstrani s primernimi vsebinami za različne ciljne skupine: otroke, mladostnike, starše, odrasle, starostnike. Zasnova spletne strani knjižnice se tako pomakne od organiziranega / institucionalnega k osebnemu.

³ Različna obvestila v nabiralniku; revije, časopisi; gledanje televizije; gospodinjsko delo; konjički z navodili; kuharski recepti.

Družinsko pismenost sestavljajo različne oblike funkcionalne pismenosti: bralna, medijska, avdio in vizualna, gibalna in še kakšna⁴. Knjižnica s svojim gradivom, prireditvami in posebnimi storitvami spodbuja različne oblike pismenosti, ki nudijo informacije, znanje, kulturo, zabavo in sprostitve.

Tako otroci kot odrasli prihajajo v knjižnico po nova doživetja, eksperimentirajo in se igrata z različnimi mediji, tehnologijami in kulturami. Ključne besede so: očaranost, razmišljanje, presenečenje, čudenje in osuplost.

Knjižnica si prizadeva za dvig bralne kulture in razvoj bralnih interesov v družini z oblikovanjem privlačne zbirke gradiva in vzpostavitvijo storitev, ki aktivno vključujejo uporabnike.⁵ Staršem, ki bi radi pomagali otrokom, pa ne znajo ali ne zmorejo, je treba ponuditi čim več pomoči s strani knjižnice in knjižničarjev, tudi tako, da družine obiščejo na domu.⁶

Novi sistemi postavitve gradiva tako za otroke kot za odrasle⁷ in spreminjena vloga knjižničarjev, ki so vse manj nadzorniki in vse bolj gostitelji, gotovo pripomorejo k družinam bolj prijazni knjižnici.

Izobraževanje postaja čedalje pomembnejše, starši vidijo v njem svojevrstno zagotovilo za otrokovo življenjsko uspešnost. Otrok lahko znanje spontano pridobiva o okolju, v katerem živi, obisk knjižnice pa mu omogoča, da spozna tudi okolja, ki so daleč od njega in drugačna. Pridobljeno znanje mu pomaga, da bolje razume tudi svet, v katerem živi, in da se lažje znajde v novih okoliščinah. Družinski obisk knjižnice stimulira celo družino k

⁴ Poleg zmožnosti branja, pisanja in računanja, ki veljajo za temeljne zmožnosti pismenosti, se danes poudarja tudi pomen drugih zmožnosti (npr. poslušanje) in novih pismenosti, kot so informacijska, digitalna, medijska, mrežna, avdio in vizualna pismenost in druge, ki so pomembne za uspešno delovanje v družbi.

⁵ Literarni natečaj družinskih zgodb za otroke, otroci in starši izdelajo družinski album, vnuki in stari starši raziskujejo družinsko življenje v preteklosti, vnuki učijo stare starše IKT, knjižnica organizira vikend učnih aktivnosti s tekmovanjem družin v znanju.

⁶ Bookstart je program, ki so ga začeli izvajati v Veliki Britaniji – knjižničarji so obiskali družine in jih obdarovali s knjigami 3–4 krat pred otrokovim odhodom v šolo. Knjige je spremljala predstavitev ponudbe lokalne splošne knjižnice za celo družino. Družine so tako opogumljene za obisk knjižnice, knjižnica pa prispeva k prekinitvi morebitne negativne socialne dediščine družine, podpira starše pri prevzemu odgovornosti za otrokovo učenje in daje otrokom zgodnje bralne veščine (<http://www.bookstart.org.uk/>).

⁷ Nova postavitve gradiva za otroke v Mestni knjižnici Ljubljana, ki temelji na bralnih perspektivah in postavitve gradiva za otroke in odrasle po tematikah v Osrednji knjižnici Kranj.

učenju in strokovnjaki že dolgo izpostavljajo pomen učečih se družin za stabilnost cele družbe.

Knjižnica s promocijo kvalitetnih vsebin na različnih nosilcih razvija tudi avdio in vizualno pismenost v družinah, začevši z ilustracijami v slikanicah, prek risb v stripih, fotografij in umetniških reprodukcij v knjigah do glasbe in filma. Ob kritičnem gledanju in doživljanju likovnih del ter lastnem likovnem izražanju ter ob poslušanju glasbe in igranju na različne inštrumente bo otrok pridobil občutek za lepo. Ustvarjalne delavnice za odrasle in otroke so imenitne oblike priložnostnega učenja in aktivnega preživljanja prostega časa za celo družino.

Za knjižnico je pomembno vprašanje, kako pravilno približati družinam internet kot vedno bolj prevladujoč medij. Pomembno je opozoriti odrasle člane družine, da je internet neomejen vir poučnih, uporabnih informacij in je lahko nenadomestljiv učni pripomoček. Knjižnica mora zagotoviti, da so otroci in mladostniki na spletu varni. V knjižnicah je bilo veliko narejenega pri računalniškem in informacijskem opismenjevanju otrok in mladostnikov, manj pa na za otroke primerni informacijsko-komunikacijski opremi, zasnovi prostora in interaktivnih projektih. Za otroke so namreč najbolj zanimive tiste e-vsebine, v katerih lahko aktivno sodelujejo: barvajo, rišejo, poslušajo glasbo, gledajo animirane podobe, rešujejo kvize in uganke, sestavljajo sestavljanke, iščejo skrite zaklade.

Z gledišča družinskega obiska knjižnice je izobraževanje otrok in mladostnikov za dosego informacijske in ožje računalniške pismenosti pravzaprav nedvoumno povabilo odraslim članom družine k uporabi računalnikov in udeležbi na izobraževanjih, saj jih veliko niti v službi niti doma (pomankanje denarja, neznanje) ne uporablja računalnika in nima dostopa do interneta.

3.3 DRUŽINE SE V KNJIŽNICI IGRAJO

Morda je med vzgojnimi nalogami preveč poudarjena dolžnost staršev, da seznanijo otroka z resničnostjo. Pri tem zanemarjajo vlogo, ki jo ima za razvoj otrokove osebnosti in za njegovo ustvarjalnost domišljija.

Danes postaja knjižnica z novim konceptom privlačen, navdihujoč in vključujoč tretji prostor. Če hočemo, da ga družine kot takega tudi prepoznajo, potrebujemo nekaj novega, svežega.

Igre so kot tip gradiva že dolgo prisotne v knjižnici, vendar z izrazito vzgojno-izobraževalno noto, nov koncept pa predvideva, da knjižnice uporabljajo igranje kot dragoceno aktivnost in kulturo igre naredijo za bistveni del posredovanja različnih vsebin otrokom in njihovim staršem.

Je prav, da se v knjižnici igramo? Je prav, da delamo hrup, pojemo, skačemo, eksperimentiramo?

Otroci se skorajda nimajo več kje igrati. Za otroke, sploh v urbanem okolju, zmanjkuje naravnih prostorov za igro. V prejšnjih generacijah so se otroci različnih let igrali na ulici in dvoriščih, kar je pomembno, saj se določena znanja, spretnosti in veščine najlažje prenašajo prav med otroki različnih let. Danes so otroci v vrtcih in šolah, po šoli pa so vključeni v različne dejavnosti, vendar vedno z otroki iste starosti – prav knjižnica pa ponuja možnost komunikacije med otroki različne starosti. Pomembno je izpostaviti knjižnico kot varen prostor za igranje.

Nekatere knjižnice že pogumno uvajajo igralnice (starši radi vključujejo otroke v organizirane igralnice, predvsem v tiste, ki jih ponujajo različni trgovski centri), ki ponujajo različne didaktične, edukativne in druge igrače v povezovanju s knjigo.

Korak naprej pa pomeni vpeljava igranja v knjižnico kot samostojne aktivnosti z lastnimi cilji in metodami, namenjene celi družini. Ko se družine igrajo, ni toliko pomembno samo ukvarjanje z igro, ampak predvsem ideja skupnega igranja.

Ponudba za družinsko igranje mora biti zabavna in razburljiva za odrasle in otroke. Igranje je aktivnost, ki lahko združuje kulturno dediščino, izobraževalne igre, računalniške igre in nove, interaktivne igre, ki gradijo na medijih, kot so glasba, film, televizija, ter omogočajo udeležencem inovativne poti za vključevanje in komuniciranje. Dobro so zasnovane tiste igralne aktivnosti, ki uporabljajo raznolike igralne pripomočke⁸ in kombinirajo fizične predmete z novimi tehnologijami. Učinkoviti so tisti pristopi, ki omogočajo članom družine, da poslušajo drug drugega, se pogovarjajo, sodelujejo, si pomagajo in skupaj uživajo.⁹ Igranje je pravzaprav ustvarjanje zgodb in

⁸ Igralni pripomočki so vse stvari, s katerimi se igramo: od namensko narejenih igrač, vsakdanjih uporabnih in neuporabnih predmetov, peska ali vode pa vse do računalniških iger in e-phonov.

⁹ Časovni stroj, kviz (glasbeni, literarni), iskanje zakladov, soba čudežev.

prav te so močno orodje za vključevanje odraslih v svet domišljije, odrasli prek svojih lastnih zgodb in spominov spodbujajo otroke k ustvarjalnosti. Igranje tako aktivira različne oblike gradiva, spodbuja družinske člane k uporabi bolj raznovrstnega gradiva in podpira različne oblike pismenosti.

Igranje je pomemben element sodelovanja med pripadniki več generacij. Stari starši zaradi prezaposlenosti staršev in kot socialni korektiv (brezplačno varstvo, skupno gospodinjstvo) vedno več časa preživijo z vnuki in prav z igro lahko starim staršem in vnukom naredimo obisk knjižnice za pravo doživetje.

Za mlade družine, še posebej za najstniške starše, je igranje le še dodaten motiv za družinski obisk knjižnice.

Knjižnice so tradicionalno razdeljene na oddelka za otroke in odrasle, včasih še za mladostnike, z gradivom in storitvami za ene ali druge. Izziv za knjižnico je oblikovanje prostorov, ki so namenjeni celi družini. Prijeten, privlačen in premišljeno oblikovan igralni prostor predstavlja navdih za igranje in ustvarja dobro igralno ozračje. Koncept knjižnice za družino omogoča družinskim članom tudi lažje prehajanje med različnimi oddelki.

Igralne aktivnosti za družino na novo definirajo knjižnični prostor, nago-varjajo čute, spodbujajo k fizični aktivnosti vseh sodelujočih in spreminjajo uporabnikov in knjižničarjev fokus od izključno izposoje gradiva do raziskovanja in učenja ter vzpostavljajo dialog med različnimi vsebinami in novimi tehnologijami.

Družine se največkrat igrajo same in ne potrebujejo pomoči, pomembna pa je vloga knjižničarja kot razširjevalca, posrednika in spodbujevalca novih aktivnosti.

Igranje je v knjižnici priložnost za srečevanje družin, igranje zbližuje ljudi in ustvarja prave razmere za sodelovanje.

4 KONCEPT KNJIŽNICE ZA DRUŽINO V MESTNI KNJIŽNICI LJUBLJANA

V mrežo Mestne knjižnice Ljubljana je vključenih pet velikih knjižnic, območnih enot in 29 krajevnih knjižnic. Tako široko razvejana mreža omogoča posameznim knjižnicam, da ob prenovi osmislijo takšne koncepte, ki v največji meri podpirajo zahteve, potrebe in želje okolja, v katerem delujejo.

»Tudi mi rastemo: knjižnica kot navdih za celo družino« smo poimenovali idejni načrt prenove Knjižnice Jožeta Mazovca (KJM), ki smo ga oblikovali v letu 2010. Pri pripravi prenove KJM smo se opredelili za oblikovanje prostora in izvajanje dejavnosti in storitev za celo družino. Družine bodo tako dobile pravi mali paradiž v središču lokalne skupnosti.

Novi koncept izhaja iz prostorskih omejitev knjižnice (581 m²) in zasnove lokalnega okolja (četrtna skupnost Moste), ki podpirata zamisel o knjižnici za družino.

V okviru knjižnice za družino bomo še posebno pozornost namenili družinskemu branju, oblikovanju in širjenju bralnih izkušenj v družini, ki se ne konča v predšolskem obdobju in prvem triletju osnovne šole, marveč poteka skozi celotno osnovno in srednjo šolo.

Razvoj koncepta knjižnice za družino si v prihodnje zamišljamo tudi v doseganju družin, ki še ne obiskujejo knjižnice, s posebnimi motivacijskimi akcijami obiska družin na domu; v možnosti uporabe knjižničnega prostora za dejavnosti, ki so namenjene družinam in jih izvajajo različne nevladne organizacije in četrtna skupnost, tudi zunaj časa odprtosti (sobote, nedelje, prazniki); v uvedbi družinske izkaznice, ki bo spodbujala obisk cele družine v knjižnici. V sodelovanju z upraviteljem centra kulture Španski borci bomo pripravili prireditve, namenjene prav družinskemu obisku.

Na podlagi idejnega načrta je arhitekt zasnoval tak knjižnični prostor in notranjo opremo, ki v celoti in še posebej z družinskim kotičkom vabita družine na obisk v knjižnico.

V Mestni knjižnici Ljubljana že izvajamo storitve, ki so v prvi vrsti namenjene družinskemu obisku knjižnice:

- Projekti Pionirske – centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo, ki podpirajo različne vrste pismenosti, s posebnim poudarkom na bralni pismenosti.
- Bralni krog je namenjen spodbujanju branja med starejšimi (dedki in babice) in vključevanju starejših v branje otrok.
- Igrотеka je zbirka visokokakovostnih igrаč, ki so namenjene otrokovemu sproščenemu učenju in zabavi. Kot nadgradnjo Igrотеke načrtujemo vzpostavitev igralnice, ki bo otrokom in staršem ponujala aktivno, strokovno nadzorovano, sproščeno in vodeno igranje.

- Igrarium so družabni dnevi namiznih iger in stripa, kjer obiskovalci lahko igrajo znane in manj znane namizne igre, si ogledajo zanimive razstave, poslušajo okrogle mize, predavanja ter predstavitev iger in stripov, se udeležijo stripovske delavnice.
- Kosovirjeva žlica (prevzeto po knjigi Svetlane Makarovič Kosovirja na leteči žlici) je prvi interaktivni projekt Mestne knjižnice Ljubljana, ki predstavlja spodbudo otrokom za uporabo sodobne tehnologije. Hkrati želimo izkoristiti privlačnost, s katero otroke ti modeli očarajo, za srečevanje s pravimi knjigami in branjem. Kosovirjeva žlica je interaktivni objekt, z računalniško podporo opremljena realistična maketa z ergonomsko obliko za sedenje in poslušanje pesmic in pravljič po lastni izbiri.

5 ZAKLJUČEK S PREMISLEKOM

Družine bodo trajno obiskovale knjižnico:

- Če je bil prvi obisk knjižnice uspešen.
- Če je fizični prostor knjižnice varen, prijeten, udoben in navdihajoč.
- Če so družino v knjižnici sprejeli strokovno usposobljeni in prijazni knjižničarji.

Če želijo knjižnice privabiti družine, morajo svoje storitve oglaševati tam, kjer se družine zadržujejo.¹⁰ Sporočilo tako uporabnikov kot neuporabnikov je jasno: »Spomnite nas, da ste tukaj.«

Za celovitejšo ponudbo za družino se mora knjižnica povezovati z najrazličnejšimi partnerji v svojem okolju¹¹. Zgodnje opismenjevanje pripomore v partnerstvu z izobraževalnimi ustanovami k dolgoročnemu uspehu lokalne skupnosti, povečuje pa se tudi zavedanje skupnosti o povezavi med zgodnjim opismenjevanjem otrok in ekonomskim razvojem.

Največkrat se pri neposrednem delu z otroki in družinami govori o vrtcih in vzgojiteljih, šolah in učiteljih, socialnih službah in svetovalcih, zakaj se ne bi še o knjižnicah in knjižničarjih?

¹⁰ Vrtci, šole, igrišča, športni centri, kulturni centri, kinodvorane, trgovski centri, zdravstvene ustanove, priljubljene lokali in družinske izletniške točke itd.

¹¹ Z drugimi knjižnicami, z drugimi kulturnimi ustanovami, z različnimi izobraževalnimi ustanovami, lokalno upravo, z ustanovami s področja prostovoljstva, z nevladnimi ustanovami in z lokalnim gospodarstvom.

Za konec razmislek še o eni, v zadnjem času kar nekam pozabljeni vlogi knjižnic. V drugi letošnji številki *Scandinavian public library quarterly* Joacim Hansson¹² polemično razmišlja o pretiranem naporu knjižnic pri zadovoljevanju potreb uporabnikov po principu »what they want«. Avtor izpostavlja, da knjižnice obstajajo z razlogom, in razlog ni v nenehnem prilagajanju uporabnikom, temveč v njihovem prispevku k močni in demokratični lokalni skupnosti. Pritiski na knjižnice, da oblikujejo storitve glede na stalno spreminjajoče se zahteve in potrebe uporabnikov, lahko prav kmalu zamajajo osnovno poslanstvo knjižnic, da svetujejo, usmerjajo, podpirajo, da zmorejo izraziti svoje mnenje in zavzeti stališče.

Morda pa lahko okrepimo to vlogo knjižnic prav pri delu z družinami.

6 CITIRANI VIRI IN LITERATURA

1. *Bralna sposobnost ima neomejene možnosti razvoja: zbornik Bralnega društva Slovenije, Postojna, november 1999.* (2000). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
2. *Družine: različne – enakopravne.* (1995). Ljubljana: Vitrum.
3. *Experiences & reflections: families at play in library.* (2011). Aarhus: City of Aarhus, Culture and Citizens' Services. Pridobljeno 22. 8. 2011 s spletne strani: http://www.legende-familier.dk/wp-content/uploads/2011/02/Families_at_Play_in_the_Library_Experiences_Reflections_2.pdf
4. Hansson, J. (2011). A point of view. *Scandinavian public library quarterly*, 44 (2), 14–15.
5. *IFLA guidelines for children's libraries services.* (2009). The Hague: IFLA Headquarters. Pridobljeno 22. 8. 2011 s spletne strani: <http://archive.ifla.org/VII/s10/pubs/Childrens-Guidelines.pdf>
6. *IFLA guidelines for library services for young adults.* (2009). The Hague: IFLA Headquarters. Pridobljeno 22. 8. 2011 s spletne strani: <http://www.ifla.org/files/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf>
7. *Inspiration: Strategies and prototypes for the future: abstracts from The Children's Interactive Library project 2004–2006.* (2007). Aarhus: Århus Kommunes Biblioteker. Pridobljeno 22. 8. 2011 s spletne strani: <http://www.aakb.dk/taksonomi/artikel/publikationer?page=6>
8. Jamnik, T. (2003). Otroške knjige in drugi mediji. V M. Blatnik Mohar (Ur.), *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja* (str. 58–64). Ljubljana: Mladinska knjiga.
9. Knaflič, L. (2003). Vzgoja bralca v družini. V M. Blatnik Mohar (Ur.), *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja* (str. 34–39). Ljubljana: Mladinska knjiga.

¹² Joacim Hansson je profesor na Oddelku za bibliotekarstvo in informacijske znanosti na Linnéjevi univerzi na Švedskem.

10. Knaflič, L. (2009). Izobraževalni pristopi za spodbujanje družinske pismenosti. V L. Knaflič in N. Bucik (Ur.), *Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti* (str. 125–126). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
11. Longworth, N. (2000). *Making lifelong learning work: learning cities for a learning century*. London: Kogan Page, Sterling (VA): Stylus.
12. Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2003). Vloga branja in pripovedovanja v otrokovem razvoju. V M. Blatnik Mohar (Ur.), *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja* (str. 22–33). Ljubljana: Mladinska knjiga.
13. Mlakar, I. (2003). Vloga knjižnice. V M. Blatnik Mohar (Ur.), *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja* (str. 84–91). Ljubljana: Mladinska knjiga.
14. Mlakar, I. (2009). Družinski obisk knjižnice. V L. Knaflič in N. Bucik (Ur.), *Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti* (str. 49–54). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
15. *Nacionalna strategija za razvoj pismenosti. Osnutek.* (2005). Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 22. 8. 2011 s spletne strani <http://pismenost.acs.si/>
16. Peštaj, M. (2009). Otroci in mediji. V L. Knaflič in N. Bucik (Ur.), *Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti* (str. 83–93). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
17. Rener, T., Sedmak, M., Švab, A. in Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
18. Resman, S. (2010). *Urbis bibliotheca urbi – Mestna knjižnica mestu*. Referat predstavljen 8. 11. 2010 na posvetovanju »Knjižnica srce mesta – med tradicijo in prihodnostjo« v Mestni knjižnici Ljubljana.
19. Senville, W. (2009). Public libraries: the hub of our communities. *Australasian public libraries and information services*, 22 (3), 97–103.
20. Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
21. Tomori, M. (1994). *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.